

DEMOGRÁFIA

A második demográfiai átmenet, 1986–2020: reprodukciós szint alatti termékenység, emelkedő mértékű házasság előtti együttélés – mai világhelyzet

Ron Lesthaeghe: The second demographic transition, 1986–2020: sub-replacement fertility and rising cohabitation – a global update

Genus, 2020. június 19. 1–38. p.

DOI: [10.1186/s41118-020-00077-4](https://doi.org/10.1186/s41118-020-00077-4)

A tanulmány a második demográfiai átmenet kialakulásának fő jellemzőit vizsgálja: a termékenység halasztását és a növekvő arányú házasság előtti együttélést, különös figyelemmel az új évszázad első két évtizedére. E dolgozat tömör összefoglalása az Amerikai Egyesült Államok Tudományos Akadémiája e témában megjelent korábbi publikációinak.

A termékenység alakulását három optimista nézőpontra lehet megközelíteni: a termékenység halasztásának vége miatt több gyermek megszületése várható, nőni fog a termékenység az emberi fejlődés előrehaladása és a nemek közötti egyenlőség erősödése miatt is. A tanulmány nem kifejezetten az európai tapasztalatokat helyezi középpontba, hanem a termékenységi mintákban megfigyelhető nagyfokú változékonyságot. E három optimista előrejelzés főleg a 2010 előtti megfigyeléseken alapul, amelyekben az északi országok nagy súllyal szerepelnek, míg a hozzájuk nagyon hasonló termékenységi szintű nyugat-európaiak jóval kisebb arányt képviselnek. A reprodukciós szint alatti termékenység már 35 éve, 1986-tól tart. A várakozások szerint e tendencia a harmadik évtizedben is folytatódik. Az egyetlen tényezőn alapuló magyarázatokkal nem lehet feltárni az igazságot, mert az ilyen bonyolult helyzetek érzékenyek a változó strukturális és fogalomalkotási hatásokra.

A párok együttélésének kialakulása nyomon követhető Európában, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, a latin-amerikai országokban, három kelet-ázsiai népességben és a kiválasztott szubszaharai országok esetében. Az együttélés elkez-

dődhet a második demográfiai átmenet bázisán mind a jobban képzettek, mind a szegényebbek között. Vitatott, hogy az együttélés szétterjed-e minden társadalmi rétegben és minden iskolázottsági csoportban. Globális szinten az együttélés emelkedésének van két váratlan dimenziója: a rokonság védi a történetileg kialakult mintákat, beleértve a nők helyzetét, másrészt az „etikai forradalom” további előrehaladása az egyedi autonómia növekvő dominanciájára utal a hagyományos társadalmi normákkal szemben. A közeli jövőben nem várható áttörés a muszlim és a hindu hagyományokat folytató országokban, amelyekben nincs nyoma annak, hogy fontos kulturális változások előtt állnának. A szerző az alábbi következtetéseit fogalmazza meg.

A legfontosabb, hogy 1986 óta a második demográfiai átmenet éveit éljük, amelyek során a jellemzők nagyon eltérő kombinációit és ezek megvalósulásának időbeli különbségeit tapasztalhatjuk. Nem meglepő, mert ez a heterogenitás tökéletesen összehasonlítható az első demográfiai átmenettel, a különböző történelmi pályán haladó országok függőségeivel és az egyidejű társadalmi-gazdasági és kulturális fejlődésük eltéréseivel. A következtetések pontokba szedve:

1. Ha a termékenység halasztása tovább már nem folytatódna, Európában akkor sem várható, hogy mértéke visszaállna a korábbi reprodukció szintjére. A termékenység idősebb korban (ahol a visszaállásnak meg kellene jelennie) túl alacsony ahhoz, hogy a közeli jövőben komoly szerepet játsszon. Továbbá

Európa duális termékenységi rendszere nem magyarázható egyetlen tényezővel, például a társadalmi nem forradalmával.

2. A termékenység a Csendes-óceán menti iparilag fejlett országokban várhatóan alacsony vagy igen alacsony szinten marad. Ők nincsenek a genderforradalom nagyon fejlett fokán, de sok más tényezőt figyelembe kell venni. Ilyen például a felsőfokú végzettségűek magas aránya, a megélhetési költségek különböző mértéke, a magas fogyasztás és a szabadidővel kapcsolatos várakozások. Továbbá nincs kulturális ellenállás a késői házassággal szemben, és a későbbi korban való szülést is elfogadják, így a fiatalok termékenysége alacsony szintű marad.

3. A reprodukciós szint alatti termékenységet nem minden esetben kellene a második demográfiai átmenet jelének tekinteni. Ez a szint elérhető a halasztás átmenete nélkül is, mint az első demográfiai átmenet utolsó fázisa.

4. A dél-európai és a korábbi szocialista országokban valószínűleg tovább fog emelkedni a házasság előtti együttélések száma és a házasságon kívüli magasabb születésgyakoriság kísérőjelensége. A kulturális elfogadottság mértékében tapasztalható sokszínűség tartós regionális különbségeket fog eredményezni. Ezekben az országokban a hosszú távú együttélésmértékének alakulásában mutatkozó eltérések jelentősebbek lesznek, mint az iskolázottsággal kapcsolatos különbségek. Az Amerikai Egyesült Államokban a második demográfiai átmenet mintái folytatódni fognak, de a regionális eltérések sokkal fontosabbá válhatnak, mint az etnikai különbségek.

5. A házasság nélküli együttélés latin-amerikai fokozatai az iskolai végzettség szerint negatív lejtőt mutatnak, de a középfokú és magasabb iskolai végzettségűek csoportjai mára utolérték az iskolázatlanok magasnak számító értékeit, amit a századforduló utáni változások eredményeztek. Brazília és Venezuela kivételével a házasság előtti együttélés az alacsony iskolai végzettségűek csoportjában a leggyakoribb. Uruguayban ezzel szemben 1996 után az együttélés mértéke gyors ütemben emelkedett, s ennek eredményeként eltűntek az iskolai végzettség és a társadalmi csoporthoz való tartozás különbségei. A szülések halasztásának vannak korai jelei, de ezek eddig csak a városi és iskolázott csoportokban jelentek meg. Ez elvezethet a bimodális korszecifikus termékenység eloszlásának kialakulásához.

6. A házasság előtti együttélés kezd elterjedni Kínában és Japánban is. Korábban ez csak a városi és a magasabb iskolázottságú emberek között volt megfigyelhető. Ugyanez vonatkozik a házasság előtti terhességekre is. E két országban nincs termékenységnövekedés az együtt élők körében, ahol jellemző az abortusz és a kényszerházasság. Az emelkedő termékenység második demográfiai átmenetre jellemző komponense a házasság nélkül élőknel még hiányzik. A Fülöp-szigetek keresztények által lakott területén a házasság előtti együttélés gyakorisága emelkedett a népesség minden csoportjában, leginkább a középfokú végzettségűeknél és a gazdagabb csoportoknál. A szülővé válás az együtt élők esetében itt valószínűbb, mint Japánban és Kínában, de a katolikus elit ezt a szokást élesen elítéli.

7. Az emelkedő mértékű házasság előtti együttélés nincs napirenden a hindu és muszlim országokban, amelyek még ma is fenntartják patriarchális jellemzőiket, sokkal inkább, mint a Csendes-óceán menti ázsiai emberek. Mivel e két vallás követői nem mutatnak gyengülő hagyományos etikai jegyeket vagy változásokat, a korábbi folyamatok folytatása várható.

8. Afrika szubszaharai részén ezzel szemben nincs kulturális akadály az emelkedő arányú házasság előtti együttélésnek, mivel a tolerancia a háztartási keretek széles változatát alakítja ki a leszármazás alapú és törzsön kívüli házasságot is megengedő társadalmakban. Az együttélés nem kifejezetten a városiakra és a munkanélküliekre jellemző, mint Burkina Faso adatai is bizonyítják. Jelenleg általában a városi lakhely, a migráció és az iskolai végzettség szintje a döntő különbségek kialakítója, ami nem valószínű, hogy megváltozik a közeli jövőben.

9. Globális szinten az együttélés emelkedését erősen befolyásolja két fontos tényező: a) a rokonság viszonyulása a történetileg kialakult mintákhoz, beleértve a nők helyzetét, b) az etikai forradalom előrehaladása, ami megnyitja az utat az egyedi autonómia, az élet és halál ügyeinek egyéni megítélése előtt.

TÁRGYSZAVAK: második demográfiai átmenet, reprodukció, termékenységi trendek, házasságkötési kor kitolódása, gyermekvállalás elhalasztása, házasság előtti együttélés, globális és regionális jelenségek, nemzetközi összehasonlítás

HAJNAL BÉLA

40/2020

A Covid19, az influenzavírus-hullámok és a gazdasági tevékenységek hatáselemzésének távlatai

Adalbert Winkler: COVID-19, Grippewellen und ökonomische Aktivität – die Perspektive der Wirkungsanalyse

Wirtschaftsdienst, 2020. 5. sz. 344–350. p.

DOI: [10.1007/s10273-020-2655-x](https://doi.org/10.1007/s10273-020-2655-x)

A Covid19 koronavírus-járvány kettős megközelítéssel elemezhető. Elsődlegesen a népegészségügyi hatósági intézkedések, ezek célja a fertőzések, halálesetek számának minimális szintre szorítása. A hatásvizsgálat figyelembe veszi azt is, hogy a nemzetgazdaság előre nem kalkulálható veszteségeket szenved el a járvány idejére elrendelt rendkívüli helyzet következtében.

A cikk a németországi védekezés eredményeit más országok járványügyi intézkedéseivel összehasonlítva ismerteti. A kormányzat sokféle intézkedést hozott a globális Covid19-járvány jelentkezését követően. Nyilvánvaló volt kezdettől, hogy a „nem cselekvés” minden országban tömeges halálzással járhat. A 2020 elején gyorsan terjedő járvány kezelésére drasztikus kormányzati intézkedések váltak szükségessé Németországban is. Elrendelték a szabad kijárási korlátozását, ezzel fékezhető volt a lakosság tömeges, robbanásszerű átfertőzése.

A hatósági zárlat heteiben azonban nagyrészt leállt a gazdasági és más értékalkotó tevékenység. Több hét után sok érv szól amellett, hogy mivel igazoltan kedvezőbb lett a járványhelyzet a kritikus (maximális) reprodukciós arányhoz viszonyítva, oldjanak a kijárási és gazdasági tevékenység kezdeti hatósági korlátozásain.

A szerző hatásvizsgálatot ajánl, figyelemmel arra is, hogy a járvány első hulláma 2020 májusáig vesztett az intenzitásából a legtöbb megfigyelt európai országban. Igazoltan csökkenő tendenciájú mind az új kimutatott Covid19-fertőzések, mind az ebből adódó halálzások esetszáma. Továbbra sem lehet azonban megállapítani, hogy milyen járványügyi

kockázattal járhat a gazdaság beindítása a kezdeti nagyon szigorú hatósági korlátozások oldásával. Nem egyértelmű továbbá a biztonsági szabályok önkéntes betartatása sem. Bizonytalan például, hogy elég hatások-e az ezt követően érvényesíthető hatósági korlátozások (azok ajánlott fokozatai) a fennálló járványveszélyben. Lehet ugyanis esély újabb fertőzési hullámok indulására is.

Tisztázásra váró további kérdés, hogy a járvány következő időszakokban várható fenyegetései mennyire arányosak a hatósági korlátozásokból fakadó gazdasági veszteségekkel. Jelenleg többféle becslés ismert a fontosabb gazdasági hatásokra, egyrészt a belföldi ellátás, másrészt a nemzetközi gazdasági és egyéb kapcsolatok kárait, veszteségeit tekintve.

Elvileg végezhető lenne randomizált, kontrollált vizsgálat is (RCT), azonban az gyakorlatilag alkalmatlan a Covid19-járvány egészségügyi és gazdasági hatásainak előzetes elemzésére. A véletlen mintát alkalmazó tesztsorozat bevált az onkológiai praxisban, ott a döntés együttesen értékeli a kemoterápiás eljárás sikerének esélyét, valamint a várható mellékhatásokat. Az RCT-módszertan kidolgozói kapták a 2019. évi Nobel-éremdíjat.

Az RCT-alapú hatásvizsgálat alapvető adatforrásai hiányoznak. Az európai és más országok 2020-as járványügyi korlátozásainak nemzeti feltételei ugyanis egymással nem összehasonlíthatók. Mások például az átfertőzési és a Covid19 miatti halálzások ráták, és a közreadott hivatalos adatok rejtve hagynak lényeges magyarázó tényezőket.

A rendszeresen közreadott nemzeti járványügyi adatsorok nem alapoztak meg egyértelmű követke-

Mutató	Németország	Svédország
Covid19 halálozási ráta (100 000 lakosra)	7,10	22,50
Egy négyzetkilométerre jutó lakos, fő	237,70	25,00
GINI-együttható (DE: 2016, SE: 2017)	31,90	28,80
A GDP várható 2020. évi változása, % (2019 = 100)	-7,00	-6,80
Az export és import értékaránya, % (GDP = 100)	88,67	89,07
A nemzetközi turizmus értékaránya, % (export = 100)	3,22	5,91

1. táblázat: A hatásvizsgálat fontosabb járványügyi, gazdasági tényezői országok szerint

zetéseket Németország tényleges, illetve a következő hónapokban várható, Covid19-cel kapcsolatos eseményeire vonatkozóan. A fertőzés és halálozás statisztikai mutatói mögötti magyarázó tényezők összefüggései nem ismertek, emiatt torzíthatnak a sürgetően szükséges hatásvizsgálatok eredményei, kontrollcsoport nem igazolhatja a megbízhatóságot.

Lényeges a különbség például a referenciaként megjelölhető országok esetén a vírusterjedés feltételeit vizsgálva

- a területi egységek népsűrűségében,
- a jövedelmek egyenlőtlenségeiben,
- a vírusfertőzésekkel szembeni védettségben, illetve kitettségben,
- az egészségügyi infrastruktúrában, az ellátás kapacitásaiban,
- a tömegrendezvények körülményeiben, számában,
- a személyes távolságtartás, a közvetlen testi érintkezés (kézfogás, ölelés) és hasonló kulturális adottságok terén stb.

Nem választható ezért felmért kontrollcsoport a németországi járványügyi és gazdasági intézkedés RCT-alapú hatásvizsgálataihoz.

A korábbi évek influenzajárványainak mutatói összehasonlíthatók a 2020. évi halálozási arányokkal. Svédország hivatalos Covid19-jelentése (2020. május 10-éig) összesen 3225 halálesetet tartalmaz, ez többszöröse az influenzajárvány 2017. (713), 2018. (1021) és 2019. (505) évi haláleseteinek. Németországban viszont a Covid19-járvány miatti halálozási ráta lényegesen kisebb, mint Svédországban.

Az ajánlott hatásvizsgálat – megbízható összehasonlítható empirikus mutatók hiányában – szí-

mulációt alkalmazhat, forgatókönyvek készíthetők mind a Covid19 további hullámainak várható veszélyeit, mind az optimális veszteségű gazdasági stratégiát illetően.

A németországi szakpolitika döntései szakértői véleményekre, forgatókönyvekre alapozhatók, hogy a járvány miatti korlátozások szándékolt (fokozatos) oldását előírassák. Az ajánlott szakértői elemzések még nem zárhatják ki a gazdaság újraindításának járványügyi kockázatait. Előfordulhat növekvő tendencia a halálos esetek számában, ha Németországban a Covid19 újabb fertőzési hulláma indulna.

A hatásvizsgálatok ezen túlmenő ajánlása, hogy fel kell mérni a későn hozott vagy nem megfontolt kormányzati döntés gazdasági kárait, veszteségeit is. Követelmény a fenntartható járványügyi korlátozások arányossága, bár a gazdaság várható többletköltségei és a terhek tényleges megoszlása a gazdasági szereplők között jelenleg még csak becsülhető.

A mutatósorozatok arra utalnak, hogy a Covid19 miatti fertőzés és halálozás rátája tartósan kisebb, mint a korábbi évek influenzajárványai esetén. Erősödik az olyan követelés, hogy a kormányzat mielőbb oldjon a mély recessziót okozó veszélyhelyzeten Németországban. A gazdaság recessziójának fő oka a hatósági zárlat miatti belföldi leállás. Számottevő ezen túlmenően a nemzeti kormány által nem befolyásolható tényezők miatti veszteség is, ahol a gazdasági folyamatokban zavart okoz az emberek és áruk európai, valamint globális mozgásának drasztikus, több hetes leállítás.

Voltak korábban is középsúlyos influenzajárványok. A Covid19 terjedését, a halálozást mérséklő védekezés miatti globális gazdasági károk annál nagyobbak. A károkra és veszteségekre azonban jelenleg nem lehet egyértelmű becslést készíteni egyik ország esetén sem. Az Európai Unió egyes tagállamaiban különösen súlyos az idegenforgalom és más szolgáltató nemzetgazdasági ágak visszaesése a zárlat hónapjaiban. Németországban főként a feldolgozóipar, ezen

belül az exportáló ágazatok zárlatból adódó veszteségei számottevők, bár a közreadott becslések értéke és összetétele egymástól eltérő.

A szakpolitika és a tömegtájékoztatás sehol sem támaszkodhat megbízható hatásvizsgálatok eredményeire a jelenlegi helyzetben. Bizonytalan ugyanis a következő fertőzési hullámok időpontja, hatása, ebből eredően a nemzetgazdaságot érő veszteség, többletköltség is a Covid19 hatósági intézkedései miatt.

A szerző utal az újraindítás elemzésében is lényeges „megelőzésparadoxonra”. A vírusfertőzés visszaszorítása akkor lehet sikeres, ha a lakosság önkéntesen elkerüli a kockázatos személyes érintkezéseket. Továbbra is tudatosítani kell a Covid19 jelenlétét és a fertőzések újabb hullámainak egészségügyi kockázatait.

Ezek a körülmények megerősítik, hogy egy kormányzati döntés halogatása beláthatatlan, súlyos károkat is okozhat, ha késik a gazdaság újraindítás Németországban. Ugyanakkor óvni kell a szakpolitikát attól, hogy a járványügy hatósági korlátozásait elsietve, túl megengedően, igazolható hatásvizsgálat nélkül oldják fel.

TÁRGYSZAVAK: Covid19-vírus, fertőzöttek esetszáma, halálozások száma, járványellenes hatósági intézkedés, gazdasági hatás, Németország, Svédország, nemzetközi összehasonlítás, 2020

NÁDUDVARI ZOLTÁN

41/2020

Válás és eltérő szegénységi arányok: kockázati és sérülékenységi elemzés

Bram Hogendoorn – Thomas Leopold – Thijs Bol: Divorce and Diverging Poverty Rates: A Risk and Vulnerability Approach

Journal of Marriage and Family, 2020. 3. sz. 1089–1109. p.

DOI: [10.1111/jomf.12629](https://doi.org/10.1111/jomf.12629)

Korábbi kutatások szerint a válás összefügg a gazdasági egyenlőtlenséggel, és egyik fő tényezője az életpályákon kialakuló egyenlőtlenségeknek az iskolai végzettség függvényében is. Bár ez gyakran felmerült gondolat a demográfiai és szociológiai irodalomban, a vizsgálatok nem adtak konkrét magyarázatot arra, hogyan befolyásolja a válás a különbségeket és ezek fokozódását az életpálya során.

Az itt ismertetett tanulmány erre tesz kísérletet, fókuszba helyezve a szegénységi ráták különbségeinek alakulását a felnőttkor első és középső szakaszaiban. A válás szerepének teljesebb kimutatása érdekében két megközelítést vezettek be a szerzők, a kockázat és a sérülékenység gradiense szerinti útvonalakat. Holland nyilvántartási adatok alapján (N = 179 018) az

eredmények megerősítették, hogy mindkét útvonal hozzájárult az életpálya folyamán kialakult egyenlőtlenségekhez. Az alacsonyabb végzettségűek között egyfelől gyakoribb volt a válás (kockázati szempont), és ugyanakkor erősebben kitettek a válás következtében fellépő szegénységnek (sérülékenységi szempont). A gyermektelenek esetében a sérülékenység erősebben érvényesült a szegénységi különbségek kialakulásában, mint a kockázati tényező. Az anyáknál mindkét tényező érvényesült, az apáknál viszont a válás nem kapcsolódott az elszegényedéshez.

A válásnak jelentős szerepe volt a szegénységi arányok eltéréseinek létrejöttében. A házasságkötés utáni követő 10 évet követően az alacsonyabb és magasabb iskolai végzettségűek szegénysége közti különbség

jelentős részben az iskolázottsági gradienssel volt magyarázható a válás kockázatát és/vagy a válással összefüggő sérülékenységet illetően. Közelebről egyes alcsoportokra fókuszálva, a legmagasabb számok az anyák és a gyermektelen nők körében voltak megfigyelhetők. Az eredmények indokoltá tették a válás egy alternatív meghatározását, részben inkább lebontva az alacsonyabb végzettségűek esetében, részben kiterjesztve az együttélés más formáira, nem csupán a házasságokra. Ugyancsak erőteljesen sugallták a gyermektámogatási eszközök erősítését, amelyek többnyire alulfinanszírozottak voltak. A további vizsgálatok kimutatták, hogy bár az alacsony iskolázottságúak főként a válás előtt is kisebb jövedelemből élők közül kerültek ki, ők nagyobb valószínűséggel kerültek szegénységbe akkor is, ha a válást megelőző jövedelmi helyzetet állandónak tekintették.

Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a válás a társadalmi csoportok közötti kumulatív egyenlőtlenségek egyik fő mozgatórugója. A magasabb képzettségűekkel összehasonlítva az alacsonyabb végzettségűek gyengébb gazdasági helyzetben kötnek házasságot, és helyzetük tovább romlik, amikor a válás nehézségeivel találkoznak. Ezért is szükséges olyan intézkedések kidolgozása, amelyekkel csökkenthető a válással járó gazdasági egyenlőtlenség. A különféle intézkedések opcióinak kiválasztásakor figyelembe kell venni a kockázati és sérülékenységi szempontok viszonyát is. Akik függő helyzetben vannak házasság- vagy élettársuk jövedelmétől, vonakodhatnak a válástól, akik pedig készülnek elválni, igyekeznek tenni az ebből fakadó gazdasági veszteségeik minimalizálására érdekében. Egyébként a kockázati gradiens szerepe növekszik a válás gazdasági következményeivel, a kiszolgáltatottsági gradiensé pedig a válás előfordulásával. Mindkét tényező csökkentése hozzájárulhat tehát a válásból fakadó kumulatív egyenlőtlenség mérsékléséhez. A kockázat mérséklését célzó politikák, mint például a kiterjesztett közös adózás vagy a szigorúbb válási jogszabályok, valószínűleg nem lesznek sikeresek, mivel nem foglalkoznak a válás okaival, és benn tarthatják az embereket a rossz házasságokban. Ugyanakkor a sérülékenységszempontú politikák hatékonyabbak és általánosabbak lehetnek, ha jövedelmi biztonságot teremtenek a szegénységi küszöb körül élők számára, illetve megoldást kínálnak a gender alapú oktatási gradiens problémájára, például az alacsonyabb képzettségű nők munkaerőpiaci helyzetének erősítésével és a megosztott gyermekgondozásra vonatkozó megállapodások előmozdításával. Az ismertetett tanulmány az első lépés a kockázat és

a sebezhetőség szerepének megértése felé, ám ezen utak és kölcsönhatásuk további vizsgálata szükséges.

A felsőoktatási végzettségű csoporthoz képest az alacsonyabb iskolázottságúak csoportja hátrányos helyzetben van a házasságban, és tovább süllyed lefelé, mivel a válás hátrányaival is szembesül. Következésképpen indokolt a válásra való összpontosítás olyan politikák esetében, amelyek célja a gazdasági egyenlőtlenség csökkentése. A különféle szakpolitikai lehetőségek értékelésekor figyelembe kell venni a kockázat és a sebezhetőség közötti kapcsolatot. Például azok, akik élettársuk jövedelmétől függnek, vonakodhatnak a válástól, és azok, akik elvárják a válást, intézkedhetnek a gazdasági veszteségek minimalizálására érdekében. Ezen kívül a kockázati gradiens hozzájárulása növekszik a válás gazdasági következményeivel, a kiszolgáltatottsági gradiens hozzájárulása pedig a válás előfordulásával növekszik. A kockázat vagy a sebezhetőség csökkentése tehát közvetlenül és közvetetten csökkenti a válás hozzájárulását a kumulált egyenlőtlenséghez.

Felmerül még számos kérdés. Először is a tanulmány tárgya a relatív jövedelmi szegénység. Bár ez a népesség egészére rendelkezésre áll, nem feltétlenül tükrözi tőkéletesen az anyagi nélkülözést. Ehhez finomabb megközelítések szükségesek, például a szubjektív szegénység vagy egyes alapvető szükségletek elérésének képtelensége. Másodsorban, e tanulmány nem tárta fel a válás oki hatásait a szegénységre. Számos tényező állhat e hatások mögött, például a párkapcsolatba lépés kora, az iskolázottsági homogámia, munkaerőpiaci helyzet, gyermekgondozási helyzet és intézményi támogatás. Különös jelentőségű a közös lakásban való együttélés a válás után, ami részben könnyebbséget jelent a nagyobb anyagi terhet viselő szülő számára, viszont igen nehezen azonosítható az adminisztratív adatok alapján. Harmadsorban a vizsgálat Hollandia esetére fókuszált, ahol a kockázati gradiens hasonló az angolszász és nyugat-európai országokéhoz, azonban különbözik a dél-európai és latin-amerikai országokétól, amelyekben a kockázati gradiens nem létezik vagy akár ellentétes irányú. Ráadásul Hollandiában gyengébb a sérülékenységi gradiens és jelentősen alacsonyabb a szegénységi arány, mint más országokban. Szimulációs alapon igazolható, hogy az iskolázottság, a családdinamika és a szegénység közötti összefüggések gyengébben érvényesülnek Hollandiában más országokhoz viszonyítva. Ezekre a jelenségekre további kutatásokkal lehet fényt deríteni.

A szerzők ajánlásokat tesznek az életesemények rétegzésének további kutatására vonatkozóan is. Az egyenlőtlenségekre vonatkozó szakirodalom szerint az olyan események, mint például a válás és a munkanélküliség kritikus mértékben előidézói a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeknek. Ezek elemzése kockázati és sérülékenységi megközelítést alkalmazva konkrét haszonnal jár. Először is a korábbi kutatás vagy az egyenlőtlen kockázatot vagy az egyenlőtlen sérülékenységet helyezte fókuszba. A szerzők ezúttal integrálták ezt a két szempontot. Ezen túlmenően az együttes kockázati és sérülékenységi megközelítés világos kapcsolatot teremt

az elemzés és a politikai perspektívák között. Erre jó példák a szegénységet elemző munkák. A tanulmányban bemutatott megközelítés segítségével megkülönböztethető a kockázat és a sérülékenység, megkönnyítve a társadalmi egyenlőtlenségeket előidéző életesemények szerepének meghatározását.

TÁRGYSZAVAK: válás, szegénység, kockázati és sérülékenységi tényezők, iskolai végzettség, nők munkaerőpiaci helyzete, életpálya, Hollandia, nemzetközi összehasonlítás

RÓZSA GÁBOR

42/2020

Összefüggés az etnikai hovatartozás és az 5 évesnél fiatalabb gyermekek halandósága között harminchat alacsony és közepes GDP-jű ország demográfiai adatgyűjtései alapján

Cesar G. Victora – Aluisio J. D. Barros – Cauane Blumenberg – Janaina Calu Costa – Luis Paulo Vidaletti – Fernando C. Wehrmeister – Bruno Masquelier – Lucia Hug – Danzhen You: Association between ethnicity and under-5 mortality: analysis of data from demographic surveys from 36 low-income and middle-income countries

Lancet Global Health, 2020. március. 352–361. p.

URL: [https://www.thelancet.com/journals/langlo/article/PIIS2214-109X\(20\)30025-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/langlo/article/PIIS2214-109X(20)30025-5/fulltext)

A sokszerzős tanulmány harminchat ország 415 etnikai csoportjában vizsgálja az 5 éves kor alatti gyermekhalandóság alakulását. Az eredmények jelentős eltéréseket mutatnak ki: a legmagasabb és a legalacsonyabb halandósági arányú etnikumok mediánja között. A harminchat ország egészében 2,7-szeres, a leginkább heterogén etnicitású huszonöt ország esetében 3,3-szeres volt az eltérés. Ugyancsak kimutatható, hogy általában nem a legmagasabb születésszámú

etnikai csoportoknál a legmagasabb az 5 év alatti halandóság, vagyis nem mindig a nemzeti kisebbségek vannak a legrosszabb helyzetben a gyermekek túléléséhez szükséges ellátások szempontjából. További vizsgálatokkal lehetne megállapítani, hogy az etnikai különbségek az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférés terén ugyancsak változnak-e a gyermekek kora szerint. Mivel az újszülött- és csecsemőhalandósági arányszámok magasabbak, mint az 1–4

évesekéj, az etnikai csoportok közötti különbségek az első életév során jelentősebbek, mint azt követően.

Bár korábbi vizsgálatokban – például a szubszaharai térség országában – jelentősebb eltérések mutatkoztak a csecsemőhalandóság terén az őshonos, illetve más országból érkezett lakosság, továbbá az egy országon belüli különböző etnikai csoportok között, ezek nem kerültek a tanulmány szempontjai közé.

Fülöp-szigeteki, kínai és pakisztáni vizsgálatok etnikai csoportok közötti különbségeket mutattak ki a gyermekek egészségügyi ellátása, például az immunitáció területén. Ugyanakkor kevés országból, például Brazíliából, Kamerunból, Nigériából, Mozambikból és Bissau-Guineából állnak rendelkezésre halálzási adatok is, ugyancsak lényeges eltérésekkel etnikumok szerint. Kínában a nyugati régiókban élő kisebbségek halandósága magasabb a többséget képviselő han népcsoportban. Indiában a kaszthoz tartozás és a gyermekhalandóság közti összefüggéseket, mégpedig egyértelműen az alacsonyabb rendű, úgynevezett listázott kaszthoz és törzsek hátrányát mutatták ki az 1990-es években. Dél-Afrikában a szerzők az 5 év alatti gyermekhalandóság emelkedését tapasztalták a fehérektől (28 haláleset 1000 élve születésre) a színes bőrűeken (39) keresztül a feketékig (52).

A többnyire magas jövedelmű országokból származó szakirodalom szerint az etnikai csoportok egészségügyi szempontok alapján történő összehasonlításakor a különbségek csökkennek a társadalmi-demográfiai változók bevonása után, de azért továbbra is érzékelhetőek. A privilegizált helyzetben lévő etnikai csoportoknak a népesség fennmaradó részével történő összehasonlítása során tizenegy afrikai országban a szerzők szerint a társadalmi-demográfiai változók és háztartási jellemzők figyelembevétele eredményeként lényegesen mérséklődött a kiemelt helyzetű etnikai csoportokhoz tartozók túlélési előnye. Az etnikai különbségek kevés kivételtől eltekintve nem változtak lényegesen az anya iskolázottsága, a háztartás jóléte vagy a városi-vidéki lakóhely szerinti kiigazítás miatt. Ezek szerint inkább másféle folyamatok, például az egészségi szolgáltatásokhoz és életmentő beavatkozásokhoz való hozzájutással kapcsolatos diszkriminációk állhatnak a megfigyelt eltérések hátterében. Bizonyos etnikai csoportok helyi koncentrációja következtében országban belüli halandósági eltérések is kialakulhatnak.

Az elemzés hiányosságai közt említhető, hogy önbevalláson alapuló etnikai vagy proxy változókat használ, amelyek befolyásolnak más vizsgálatokat is

az egészségügyek etnikai eltéréseit illetően. A különböző etnikai csoportok osztályozásához használt módszerek is eltérőek voltak az egyes országok illetékes intézményei által kidolgozott kérdőívektől függően, például az országokban élő etnikai csoportok számának jelentős különbségei miatt is. Egyes csoportokat az egyéb kategóriába soroltak, jelezve, hogy nem szerepeltek önállóan a nemzetiségek jegyzékében vagy külföldiek voltak, mások pedig nem jelöltek meg nemzeti-etnikai hovatartozást, mint Hondurasban, Indiában és Libériában. Egyes országokban az egymást követő felvételek inkonzisztensek is lehetnek – például Nigéria a 2013. évi demográfiai és háztartási összeírás során tizenegy etnikai csoportot különböztetett meg, míg a jelen vizsgálatban felhasznált 2016. évi háztartás-felvétel a tizenegy csoportot négybe sorolta be. További probléma, hogy egyes etnikai csoportok, például a nomádok vagy a konfliktusoktól érintett területeken élők alulreprezentáltak a mintában. Az eredmények az etnikai csoportok relatív nagyságát illetően inkább a születésszámokon alapulnak, mint a népességen belüli arányokon.

A mintanagyság megállapításához szükség van a felvételt megelőző 10 év gyermekhalandósági adataira. Ez a felvételi adatokon alapuló halandósági rétegzett vizsgálatok szokásos módszere, tehát egy adott alcsoport halálzási rátájára vonatkozó adatok átlagosan a felvétel időpontját megelőző 5 éves referenciaidőpontra vonatkozó helyzetet tükröznek. Ugyancsak korlátot jelent, hogy a felvételek időpontjai 2010-től 2016-ig változtak, márpedig az 5 év alattiak halandósága a legtöbb országban javult az idő múlásával. Megjegyzendő az is, hogy míg a háztartás anyagi helyzetét, az anya iskolázottságát és a jövedelmet tudakoló kérdések az interjú időpontjára vonatkoztak, a gyermekhalandósági információ retrospektív volt. Az is nehézséget jelent, hogy az 5 év alattiak halálzási arányszámainak elemzésénél impliciten feltételezik az etnikai különbségek kor szerinti állandóságát, miközben a kor szerint rétegzett elemzések szerint a különbségek emelkedést mutattak a halálzási kor növekedésével. A csekély egyirányú változások azonban nem befolyásolták az eredmények értelmezését.

Az országos felvételnél az etnikai kategóriák száma befolyásolhatja a statisztikai összehasonlításokat az extrém nagyságú csoportok és az egyenlőtlenség összesítő mutatói között. A soketnikumú országokban magasabbak lehetnek ezek az értékek, mint a kevés etnikai csoporttal rendelkezőkben, amit figyelembe

kell venni az eredmények értelmezésekor. Az eredmények bemutatásához a relatív egyenlőtlenség mértékét jellemző Theil-féle egyenlőtlenségi mutatót alkalmazták a szerzők, a többváltozós elemzésekkel összhangban.

A vizsgálatban több mint száz olyan ország szerepelt, amely 2010 óta mind az etnikumról, mind a születéstörténetéről szolgáltatott adatokat, de itt ezek közül harminchat elemzését végezték el a szerzők. A legtöbb esetben jelentős etnikai különbségek mutatnak ki az 5 év alatti halandóságban, ami azt valószínűsíti, hogy más országokban is létezik ilyen eltérés.

A különbségeket előidéző körülmények országonkénti vizsgálata nem volt feladata a szerzőknek, remélhető azonban, hogy az eredmények ösztönzőleg hatnak a helyi kutatókra az eltérések hátterének részletesebb elemzéséhez, a különbségek okainak felderítéséhez és összehasonlításához az eltérő etnikumközi különbözőségeket mutató országok között, valamint országos rétegzett minták vizsgálatához, például vidéki vagy szegény városi csoportok köreire koncentrálnak.

Az egészségügyi egyenlőtlenségek vizsgálata során többváltozós rétegzést, valamint azonos nagyságú csoportokat meghatározó jóléti kvintiliseket lehet alkalmazni a háztartások és egyének jellemzéséhez. A földrajzi egyenlőtlenségek feltárása hasznos a szükséges beavatkozások megállapításához, bár akár egy adott tartományon, körzeten belül is létezhetnek jelentős eltérések. A szerzők kimutatása szerint az etnikumhoz tartozás fontos egyenlőtlenségi tényező számos alacsony és közepes jövedelmű országban. Az etnikai hovatartozás megállapítása viszonylag

egyszerű az adatgyűjtések és a nyilvántartásokba vétel során, és fontos szempontja lehet a célirányos beavatkozásoknak.

20 évvel egy tizenegy afrikai országra kiterjedt etnikai egyenlőtlenségi vizsgálat publikálása után sajnálatos, hogy alig történt valami annak egyik legfontosabb következtetését illetően, mely szerint „az etnikai szempontot a gyermekhalandósági elméletek és elemzések fókuszába kell helyezni”. A fenntartható fejlődési célok szerint „senki nem maradhat le”, ezért a szerzők erősen ajánlják, hogy az etnikai hovatartozás szerepeljen mind az adatfelvételekben, mind a szokásos nyilvántartásokban és egészségügyi információs rendszerekben, lehetővé téve a beavatkozások monitorozását és célirányosságát, valamint a jelenlegi és jövőbeli egészségügyi tennivalók jogosságának megítélését.

Az elemzés során kimutatott etnikai egyenlőtlenségek nagysága az emberi jogok olyan megsértésére utal, amely túlmutat a gyermekhalandóság problémáján. A nemzeti kormányok felelőssége, hogy minden gyermek számára biztosítsák az élethez való alapvető jogot, tekintet nélkül etnikai hovatartozásukra.

TÁRGYSZAVAK: 5 év alatti gyermekhalandóság, etnikai csoportok, kis és közepes jövedelmű országok, demográfiai adatgyűjtések, nyilvántartások, többváltozós elemzés, egészségügyi ellátás, társadalmi-demográfiai jellemzők, Theil-féle egyenlőtlenségi mutató, nemzetközi összehasonlítás

RÓZSA GÁBOR

43/2020

A társadalmi-gazdasági fejlődés és a születéskor várható élettartam összefüggése: az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó öt délkelet-európai ország esete

Goran Miladinov: Socioeconomic development and life expectancy relationship: evidence from the EU accession candidate countries

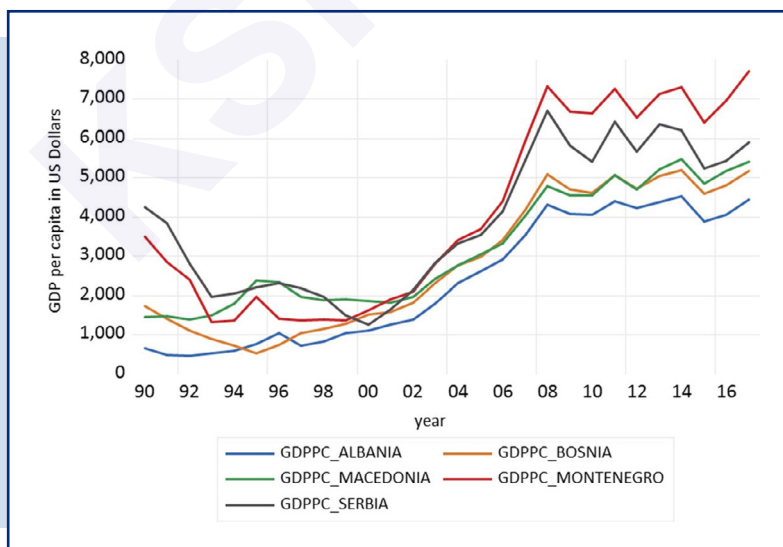
Genus, 2020. 2. sz. 1–20. p.

DOI: [10.1186/s41118-019-0071-0](https://doi.org/10.1186/s41118-019-0071-0)

A tanulmány szerzője azt vizsgálta, hogyan befolyásolja a társadalmi-gazdasági fejlődés a születéskor várható élettartamot mint a halandóság és élettartam mutatóját az Európai Unióhoz történő csatlakozásra váró öt délkelet-európai országban: Macedóniában, Szerbiában, Bosznia és Hercegovinában, Montenegróban, valamint Albániában. Az ENSZ és a Világbank 1990 és 2017 közötti időszakra vonatkozó összesített éves idősoradatai és a maximum likelihood modell felhasználásával azt találta, hogy ez a kapcsolat a társadalmi-gazdasági fejlettség és a születéskor várható élettartam között a hosszabb élet előfeltétele mind az öt országban. A vizsgálatba bevont országok mindegyikére igaz, hogy a felsorolt szempontok szerint korábban alig foglalkoztak velük.

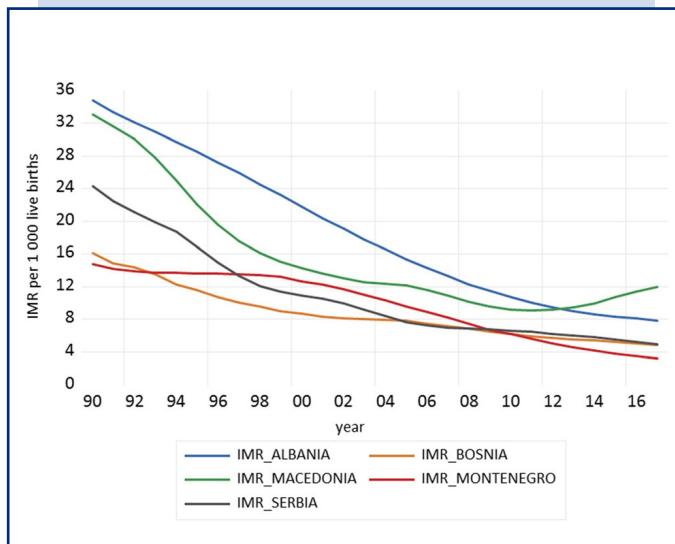
A vizsgálat során a függő változó a születéskor várható élettartam volt, míg a társadalmi-gazdasági fejlettség háttérváltozójaként az egy főre eső, USA-dollárban mért GDP értékét és a csecsemőhalandósági arányt használta. A fő eredmények szerint a magasabb egy főre jutó GDP és a csecsemőhalandóság alacsonyabb szintje hosszabb születéskor várható élettartamot eredményez, azt sugallva, hogy az emberek növekvő élettartamra számíthatnak ezekben az országokban. Az eredmények megfelelnek a kutatáshoz használt elméleti alapoknak és kerethipotéziseknek.

A demográfiai összefüggések szempontjából újdonságnak tekinthető a maximum likelihood módszer alkalmazása. A háttérváltozók mindkét együtthatója azt mutatja, hogy mind az egy főre eső jövedelemben, mind a csecsemőhalandóság arányá-

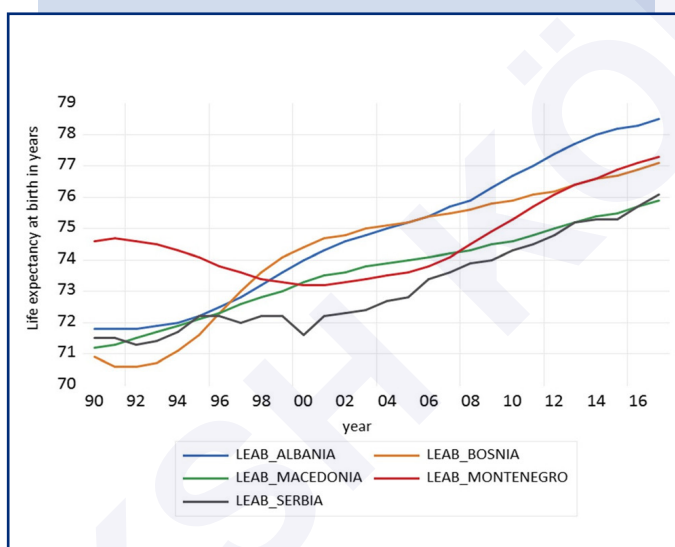
1. ábra: Az egy főre eső GDP a 2010. évi árszinten mért USA-dollárban az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó öt országban, 1990–2017

Forrás: ENSZ-adatbázisok és a szerző EViews 11 szoftverrel készített programja.

2. ábra: 1000 élve születésre jutó csecsemőhalálozási arány az öt csatlakozni kívánó országban, 1990–2017

Forrás: a Világbank Csoport adatai és a szerző EViews 11 szoftverrel készített programja.

3. ábra: Születéskor várható élettartam az öt csatlakozni kívánó országban, 1990–2017

Forrás: a Világbank Csoport adatai és a szerző EViews 11 szoftverrel készített programja.

ban bekövetkező változás jelentősen befolyásolja a születéskor várható élettartamot. Az is kimutatható, hogy a születéskor várható élettartam alakulására lényeges hatással van az ország népességének és társadalmi-gazdasági fejlettségének szintje. Másként fogalmazva, ha a lakosság egészségi állapota és társadalmi-gazdasági fejlettsége javul, csökken a csecsemőhalandósági arány, és ezzel egyidejűleg nő a születéskor várható élettartam. Az egy főre jutó GDP a születéskor várható élettartamot a gazdaság fokozódó erősödése és az ország fejlődésének gyorsulása révén növeli, ezzel pedig a népesség tényleges élethosszának növekedéséhez vezet.

Aláhúzhatjuk tehát, hogy az egy főre eső GDP növekedése, valamint a csecsemőhalandósági arány csökkenése ugyanolyan irányú hatást eredményez a várható élettartamot illetően mindegyik vizsgált országban. Egyirányú oksági összefüggés mutatható ki a születéskor várható élettartam és a csecsemőhalálozási arány között. Mind a csecsemőhalálozási arány alacsonyabb szintje, mind a magasabb egy főre jutó GDP fontos tényezője a lakosság hosszabb élettartamának.

TÁRGYSZAVAK: társadalmi-gazdasági fejlettség, egy főre jutó GDP, csecsemőhalandóság, születéskor várható élettartam, maximum likelihood módszer, ENSZ-adatbázisok, Világbank Csoport adatai, európai uniós csatlakozásra váró délkelet-európai országok

RÓZSA GÁBOR

Tartományi és területi egységekre számított népesség-előrejelzések társadalmi-gazdasági jellemzők szerint 2010 és 2100 között Kínában

Yidan Chen – Fang Guo – Jiachen Wang – Wenjia Cai – Can Wang – Kaicung Wang: Provincial and gridded population projection for China under shared socio-economic pathways from 2010 to 2100

Scientific Data, 2020. 83. sz. 1–13. p.

DOI: [10.1038/s41597-020-0421-y](https://doi.org/10.1038/s41597-020-0421-y)

Válaszul Kína jövőbeni népességével kapcsolatos regionális és térségi adatainak növekvő keresletére, e tanulmány megbecsüli Kína tartományainak 2010 és 2100 közötti népességszámát kor (0–100+) és nem szerinti megoszlásában, képzettségi szintjét (írásstudatlan, általános iskola, két szakaszból álló – alsó illetve felső – középiskola, főiskola, egyetemi alap, mester és magasabb iskolai végzettség) különböző társadalmi-gazdasági jellemzők szerint. A tartományi szintű előreszámítás figyelembe veszi a termékenységet elősegítő politikákat, a nagyvárosok népességplafon elérését tiltó korlátozásait, amiket az elmúlt években vezettek be, hogy csökkentsék az utóbbi időben megjelent tanulmányok adataiban való eltéréseket. Az előrejelzett tartományi népességszámokat térben megrajzolható rácsokra, vetítési egységekre számolják ki minden évre 30 ívmásodpercnyi felbontással, reprezentatív sűrítési móddal (representative concentration pathway-RCP) a városi és a történelmi népesség-rácsokra alapozva.

A tartományi népességadatok kiindulási pontja a kínai tartományi statisztikai évkönyv 2017. évi kötete volt, a népességi rácsokat 2015-ben szerkesztették meg. A fenti adatoknak számos potenciális felhasználási területe van, ilyen például a klímapolitika, amelynek kutatásához Kínában is fontos követelmény a pontos adminisztratív vagy térségi adatokhoz való hozzájutás. A népességnek közvetlen hatása van az olyan kihívásokra, amelyek kapcsolatban vannak a klímaváltozás mérséklésével, illetve az ahhoz való alkalmazkodással, mivel befolyásolja a gazdasági növekedést, a társadal-

mi fejlődést, az erőforrások felhasználását, a fogyasztás nagyságát és a szennyezőanyagok kibocsátását, továbbá megbecsülhető a szennyezőanyagoknak és a természeti katasztrófáknak kitett területek népességszáma is. Mivel Kína a világ legnépesebb országa, a kínai népességre vonatkozó becslések és térségi megoszlásuk ismerete fontos mind a globális, mind a kínai szcenáriók kutatásához.

A demográfiai tanulmányok fontossága és az irántuk mutatkozó kereslet ellenére Kína jövőbeni népességének kutatása, különösen a tartományi népességre vonatkozóan, nem elegendő. Az ausztriai székhelyű Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet 2017-ben népesség-előreszámítást végzett Kínára, amely a 2010 és 2100 közötti időszakra mutatja be a népességet társadalmi-gazdasági jellemzők szerint. Ez a tanulmány azt feltételezi, hogy a teljes termékenységi arányszám 2010 és 2070 között 1,4 lesz, utána pedig 1,5, ami a termékenység előrejelzésének közepes nagyságával egyenlő, de magas termékenységi rátát feltételezve sem haladná meg az 1,8-et. Kína 2013 novemberében átmenetileg szelektív kétgyermek-politikát vezetett be, majd 2016 januárjában a két gyermek születésének engedélyezését általánossá tették, megengedve minden családnak, hogy két gyermeke legyen mindenféle korlátozás nélkül. A teljes termékenységi arányszám lefelé mutató irányzata megfordult, mert a 2010. évi 1,18-ról 2016-ra 1,70-ra emelkedett, ami új helyzetet teremtett az országban. A fenti intézet azt feltételezi, hogy a születéskor várható élettartam a közepes

(zárójelben az alacsony és magas) scenárió szerint 2100-ban a nőknél elérheti a 93,2 évet (84,7, illetve 101,7), ami sokkal magasabb, mint az ENSZ Népeségi Divíziójának megfelelő becslése, a 88,2 év (83,4, illetve 92,4). A teljes termékenységi arányszám és a születéskor várható élettartam becslései miatt Kína népesség-előreszámításait frissíteni szükséges, hogy a mai helyzetben jobban felhasználható legyen.

Az egészségügyi kockázat, a foglalkoztatási hatás és az egyenlőtlenség kutatása iránti kereslet miatt szükség van a regionális népesség-előreszámításra, részletes kor, nem és iskolai végzettség szerinti adatokra, valamint a megfelelő területi egységek (rácsok) adatállományára is. Napjainkban pontos regionális népesség-előrejelzésekkel foglalkozó tanulmányokat az Amerikai Egyesült Államokban jelentetnek meg, a területi egységekre vonatkozókat pedig Afrikában honosították meg. Kínában a népesség jövőbeni kivétele egyrészt országos szintű népességszámot jelent, másrészt a nem iskolázottak 21 ötéves korcsoportra való bontását nemek szerint 2010 és 2100 között ötévenként kiszámolva, de a tartományi és rács szintű adatok hiányosak.

Bár a kínai intézmény tartományi szintű becslést adott, de a szerzők legjobb ismerete szerint nincs nyilvánosan rendelkezésre álló tartományi és rács szintű becslés Kínában. Olyan, ami figyelembe venné a termékenységi ráta legújabb változásait és bemutatná a nem, a kor és az iskolai végzettség szerinti részleteket. Ez a korlátozás gondot okozott számos kutatásban. Ráadásul egy másik kínai politikának – a népességplafonnak – alapvető hatása lesz a népes-

ség megoszlására, de az eddigi kutatások még nem vették figyelembe e politika következményeit. A népességplafon-politikát, például a nagyvároson belüli népességnagyság korlátozását már be is vezették számos többmillió városban. Az állandó lakosok száma például Pekingben nem haladhatja meg 2020-ban a 23 millió főt, míg Sanghajban 2035-re 25 millió fő alá kell szorítani a népességszámot.

E kutatás célja, hogy kompenzálja ezt a problémát, megbecsülve Kínában 2010 és 2100 között az évenkénti tartományi népességszámot sajátos demográfiai jellemzők szerint: kor, nem, hét iskolai végzettségi kategória (melyek megegyeznek a kínai népszámlálás csoportosításával), figyelembe véve a nemzeti termékenységi politika változásait és a népességplafon-politikát. A szerzők mérsékelték a népesség-előrejelzés tartományi szintű adatait, és megállapították a térbelileg elkülöníthető (1 négyzetkilométeres felbontású) rácsok (négyzetek) népességadatait, ami megfelel az integrált értékelési modellek követelményeinek. Mind a tartományi, mind a rácsokra kiszámított adatok hasznosak lesznek a kutatásokhoz és a jövőbeni klímapolitika, közegészségügy, forráskereslet és elhelyezés, környezeti hatások és szociális egyenlőtlenség szimulációihoz.

TÁRGYSZAVAK: népesség megoszlása, népesedéspolitiká, többdimenziós regressziós modell, társadalmi-gazdasági jellemzők, területi becslés, népességi rácsok, népesség-előreszámítás, 2010–2100, Kína

HAJNAL BÉLA

45/2020

Az időskorúak foglalkoztatásának bővülése Németországban

Elke Loichinger – Sebastian Klüsener: Ausweitung der Erwerbstätigkeit Älterer
Bevölkerungsforschung Aktuell, 2020. 1. sz. 3–7. p.

URL: https://www.bib.bund.de/Publikation/2020/pdf/Bevoelkerungsforschung-Aktuell-1-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=4

A háborút követő években született viszonylag nagy létszámú (baby-boom) évjáratok a következő évtized végéig nagyrészt elérik a németországi nyugdíjkorhatárt.

A foglalkoztatási ráták nőttek az ötvenedik életévet betöltött németországi férfiak és nők korcsoportjaiban 2008 és 2018 között, ez jelzi a nyugdíjkorhatárt betöltötték meghosszabbított aktivitását.

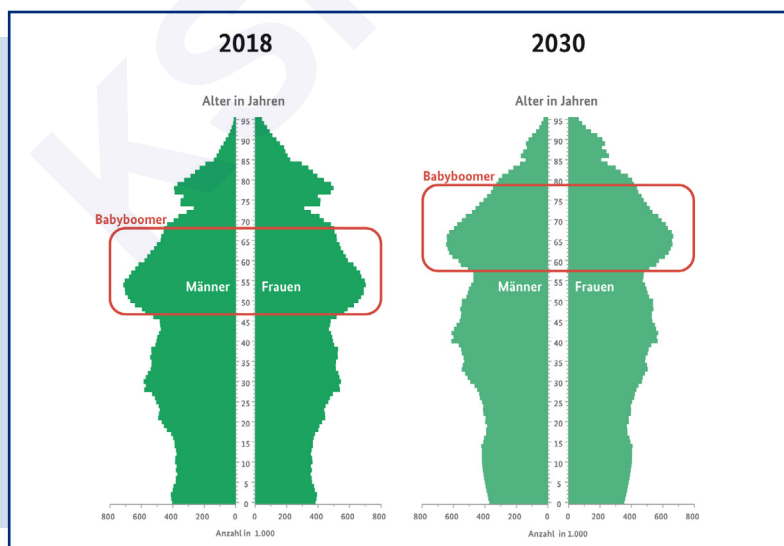
A hatvanadik életévet betöltött férfiak 2018. évi foglalkoztatási rátája 65,5%-ra, illetve 21,1%-ra nőtt (2008-ban 43,0%, illetve 9,8% volt). A nők hasonló korcsoportjaiban is nőtt a foglalkoztatási ráta. Az 1940 és 1970 között született évjáratok öt évente vizsgált németországi foglalkoztatási rátája igazolja, hogy a férfiak és nők növekvő számarányban tovább dolgoznak a mindenkorai törvényes időskorú nyugdíjkorhatár betöltését követően is.

A jogszabályok szerinti nyugdíjkorhatár a 65. életévről 67 évre nő. Az időskori nyugdíjazás törvényes korhatára 2000-ben 62,3, 2018-ban 64,1 év volt.

Adatforrás a mikrocenzus, ezen belül 1996-tól a legalább 56 évesek (ez az 1940-es évjárat) tartoznak a mintába, a 77. életévükig, 2017-ig. Az 1996-os mikrocenzus mintájába tartozik az 1950-ben született évjárat (ez a baby-boom nemzedék) 46 évesen, ők 2017-ben 67 évesek.

A németországi 30–40 éves nők foglalkoztatási rátája lényegesen alacsonyabb, mint az e korcsoportokba tartozó férfiaké, és a gyereknevelés indokolhatja, hogy részmunkaidőben vállaljanak munkát. A mikrocenzus adatsorai alapján elemezték az 1955 és 1970 között született nők évjárait nyugdíjba vonulásának várható alakulását 2030-ig, főként a nyugdíjkorhatár növekedésének hatására.

A 60–64 éves férfiak és nők átlagos németországi foglalkoztatási rátája (58%) az Európai Unió országainak 2018. évi rangsorában a második, csak a svédországi (68%) nagyobb, míg a 65–69 éves korcsoport foglalkoztatási rátája a 28 tagállam rangsorában csak a tizedik.

1. ábra: A korfa alakulása* Németországban, 2018, 2030, 1000 fő

*A férfiak (bal oldalon) és a nők (jobb oldalon) száma életkor szerint, a „baby-boom” évjáratok keretében a 2018. és a 2030. évi németországi korfán.

Korcsoportok, életév	A foglalkoztatottak számaránya, %			
	Férfiak		Nők	
	2008	2018	2008	2018
50–54	84,4	89,8	73,9	82,6
55–59	76,3	84,9	61,1	76,7
60–64	43,0	65,5	27,2	55,6
65–69	9,8	21,1	5,5	13,2

1. táblázat: A foglalkoztatási ráta az életkor csoportjai és nemek szerint Németországban, 2008 és 2018 (a korcsoport létszáma = 100)

2. ábra: A foglalkoztatási ráta* az 1940 és 1970 között születettek körében, évfázatok és nemek szerint Németországban, százalék (az évfázatok létszáma = 100)

*A tárgyévben született férfiak (bal oldali ábra) és nők (jobb oldali ábra) foglalkoztatási rátája százalékban. A jelölt sáv az időskori nyugdíj lépésként növelt németországi korhatára (65–67. életév).

A 2014-ben elfogadott németországi nyugdíjtörvény alapján elsőként az 1953-ban született évfázatra vonatkozott, hogy minden következő évben két hónappal megnövekszik az időskori nyugdíj korhatára. Ennek alapján az 1962-ben születettek 64 év és 8 hónap betöltése után jogosultak nyugdíjra, vagyis 2026 után. A 2030-ra vonatkozó demográfiai mutatókból meghatározták, hogy a 64–69 éves korcsoport németországi foglalkoztatási rátája milyen mértékben haladja majd meg a 2018-as szintet.

TÁRGYSZAVAK: időskorúak, foglalkoztatási ráta, korcsoportok, nyugdíjkorhatár, mikrocenzus, Németország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

